

Společenství evangelických církví v Evropě

5

10

15

Písmo – vyznání – církev

20

Průběžný výsledek rozhovorů Společenství evangelických církví v Evropě

Vydáno Radou SECE 3.10. 2009 k vyjádření církvím

1. Výzva

Leuenberská konkordie (LK) v čl. 4 připomíná, co měly reformační církve vždy společného:

Vyšly z nové, osvobodivé a jistotné zkušenosti moci evangelia. Reformátoři zastávali poznanou pravdu, a tím se společně dostali do rozporu s církevními tradicemi své doby. Svorně proto vyznali, že život a učení je třeba poměřit původním a čistým svědectvím evangelia v Písmu svatém.

Toto přesvědčení je společným dědictvím reformace a jako církve nás drží pohromadě ve Společenství evangelických církví v Evropě (SECE).

Společně se také shodujeme v tom, že vodítka při výkladu Písma nám jsou naše konfese a věroučné texty. Lišíme se však v otázce, které konfese považujeme za důležité a jak dalece je možno je uplatňovat. Tuto rozdílnost ovšem považujeme za bohatství, neboť když se v LK vyhláší společenství mezi „církvemi rozdílných konfesijních pozic“ (čl. 29, viz též čl. 37), míní se tím, že jedno evangelium Ježíše Krista dochází vyjádření v různých podobách vyznání.

Jsou tu však rozdíly v tom, jak Bibli chápeme a vykládáme; rozdíly uvnitř jednotlivých církví i mezi církvemi a konfesijními tradicemi. Proto jsou už v LK zmíněny „hermeneutické otázky chápání Písma, vyznání a církve“ jako jedno z témat, na kterých je třeba dále pracovat (čl. 39).

(1) Nutnost zabývat se otázkou porozumění Písmu a hermeneutiky konfesí byla v dějinách církve vždy zřejmá. Dnes se jí zabýváme nejen uvnitř členských církví SECE, nýbrž i při uskutečňování společenství mezi nimi.

Otázka, jak správně Bibli rozumět a jakou autoritu ještě dnes její výpovědi mají, v naší společnosti nabývá na významu a naléhavosti. Mnoho lidí uvnitř i vně našich církví a sborů se ptá, co texty této staré knihy znamenají pro dnešní život. Někteří pochybují o tom, že bychom z nich stále ještě mohli získávat orientaci v současných životních otázkách. Dělá jim potíže nalézt spojitost mezi těmi starými příběhy Bible a poselstvím, které církev dnes zvěštuje. A kladou si také otázky nad výlučností Bible ve srovnání s jinými náboženskými tradicemi.

Mezi křesťany jsou však zároveň velmi živá hnutí, která tradované biblické texty ztožňují s trvale platným Božím slovem. Toto nezřídka oslovuje právě mladé lidi, kteří hledají oporu pro svůj život. Často to však vede k podobám zákonických proklamací, u kterých hrozí, že se dostanou do rozporu s podstatou evangelia. Tak stojí právě evangelické církve před výzvou, jak rozvíjet a zastávat smysl a autoritu Písma svatého jako Božího slova a současně nepodlehout nebezpečí fundamentalistického nepochopení, které opomíjí klíčové výpovědi v Písmu.

(2) Otázka porozumění Písmu se objevuje také v dialogu s církvemi a hnutími mimo SECE. Na jedné straně nás se všemi křesťanskými církvemi a skupinami spojuje, že se odvoláváme na Bibli jako Písmo svaté a základ a vodítko veškerého křesťanského učení a jednání. Toto vyznání Písma svatého jako základní autority je základem veškerého současného eumenického společenství a mezicírkevních rozhovorů. To platí jak pro setkávání s naprosto odlišnými podobami evangelického křesťanství v evangelikálních, charismatických a neo-

pentekostálních hnutích nebo v letničních církvích, tak pro rozhovory s církvemi ortodoxní a římskokatolické tradice.

Na straně druhé se v chápání Písma objevují zásadní neshody. V rozhovoru s církvemi a uskupeními neo-pentekostálního hnutí jde např. o význam duchovních darů, novozákonní pověření k uzdravování a biblické zaslíbení požehnání ve vztahu k celkovému svědectví Písma.

Také v dialogu církví SECE s pravoslavnými církvemi a římskokatolickou církví je vztah k Písmu nadále otevřeným problémem. Z mnoha oficiálních dokumentů v posledních letech je zřejmé, jak silně Řím i pravoslavní nadále zpochybňují, že církve reformační tradice skutečně jsou církvemi. Protože přitom jde o normativitu některých výsledků vývoje v dějinách církve jako např. o otázku chápání církevních úřadů, je zřejmé, že vztah mezi Písmem a tradicí vyžaduje další vyjasnění, a to přes veškeré sblížení, kterého již bylo dosaženo. Nejde už o uznání významu tradice jako takové, ale o její normativní roli i mimo svědectví Písma. Také v evangelických církvích bezpochyby platí, že není možné zabývat se otázkou autority a významu Písma nezávisle na vztahu Bible a církve.

(3) Kánon biblických knih vznikl v životě církve, církve tyto spisy opatrovala a předávala dalším generacím. Skrze Písmo svaté v dějinách církve stále přicházely důležité impulsy, které směřovaly k reformě a obnovenému vědomí církve a vedly k posilování vážnosti Bible. Také dnes většina lidí poznává a hodnotí Bibli prostřednictvím jejího užívání v církvi a ve sboru a na jejich pomoc jsou lidé odkázáni ve snaze rozumět biblickým textům.

To nás však přivádí k otázce zodpovědnosti církve a zvláště těch, kteří za ni mluví, za výklad Bible. Platí v evangelických církvích princip kreativní konkurence nejrůznějších výkladů, které se snaží získat souhlas posluchačů? Nebo mají i evangelické církve pověření vykládat Písmo závazně? To však vede dále k otázce, zda v reformačních církvích existuje něco jako učitelský úřad, jakou funkci a autoritu takový úřad, vykonávaný např. evangelickými synody, má. K těmto otázkám patří ještě další: jaký význam mají vyznání a další doktrinární dokumenty pro současný výklad Písma a jaké instance tento význam formulují.

(4) Postupně se rozvíjející společenství v SECE je stále jasněji staví před výzvu vyjasnit, jakou míru závaznosti mají společná rozhodnutí a jakým způsobem je v SECE možná vzájemně závazná řeč. V oblasti zvěstování víry, a především jednání, které s sebou nese etickou zodpovědnost, vznikají situace, které vyžadují, aby církve zaujaly společné stanovisko. Je možné, abychom se vyjadřovali společně jako reformační církve na základě našeho společného porozumění evangeliu a sice tak, aby to bylo pro církve i jednotlivé křesťany určitým způsobem závazné?

Tato studie si klade za cíl zodpovědět tři otázky:

- Jak správně rozumět Písmu svatému a jak ho vykládat v souladu s evangeliem?
- Jakou pomoc a závaznou orientaci nám přitom poskytují vyznání a doktrinární dokumenty našich církví a jaká autorita jim připadá ve výkladu a zvěstování?
- Jaký význam má současný výklad pro utváření společných postojů v teologických a etických otázkách v našich synodech, ale i ve SECE?

110

2. Slovo, které dosvědčuje samo sebe

Křesťanské církve spojuje přesvědčení, že něco o Bohu víme a můžeme o něm svědčit ostatním jen díky tomu, že nám Bůh sám sebe zjevil. Lidé sice vždycky cítili, že ve stvoření a v dějinách lidstva existuje jakýsi protějšek k jejich existenci. Jednoznačně však Boha rozpoznáváme v jeho jednání a bytí, jímž sám sebe odhaluje svému lidu Izraeli a s konečnou platností v Ježíši Kristu.

O Božím zjevení v dějinách jeho lidu Izraele a v životě Ježíše Krista víme pouze ze svědectví biblických knih. Z historického pohledu jsou tyto knihy sbírkou dokumentů, ve kterých najdeme shromážděny rozličné zkušenosti víry Izraele a prvních křesťanů. Jedno však mají společné – jsou svědectvím o setkání s Bohem, který sám vyhledává setkání s člověkem.

Jak nám dosvědčuje Bible, patří k samotné Boží podstatě, že tento Bůh nezůstává sám v sobě. Vychází ze sebe ven a stvořením světa a člověka si vytváří svůj protějšek, pro který je tady a který oslovuje.

Toto je vyjádřeno velmi zhuštěným a přesným způsobem na začátku Evangelia podle Jana (1,1–4):

Na počátku bylo Slovo,
to Slovo bylo u Boha,
to Slovo bylo Bůh.
To bylo na počátku u Boha.
Všechno povstalo skrze ně
a bez něho nepovstalo nic,
co jest. V něm byl život
a život byl světlo lidí.

Když vezmeme v úvahu, že řecký *logos* je významově obsáhlejší než český výraz slovo, nacházíme zde hluboký soulad v základní výpovědi: k samotné podstatě Boha patří být dialogický a tak existovat jako partnerské společenství (*koinonia*). Bůh stvořil svět svým slovem (1. Mojžíšova 1), to znamená jako ten, kterému záleží na tom, aby měl protějšek, který mu rozumí. Ve slovu vyjadřuje Bůh sám sebe, aby byl v existenci svého stvoření rozpoznatelný a zakusitelný jako základ života.

Podle svědectví Bible mluví Bůh k lidem od počátku. Vědí o daru života a země jako svém prostoru pro život. Vědí o daru Božích přikázání a prožívají bolestné následky, pokud se neřídí pravidly, která jim Bůh dal ve svých přikázáních. V povolání Abrahama a vyvolení izraelského národa mluví Bůh jednoznačně: Boží jednání s jeho národem a promlouvání k němu se stávají modelem Boží vůle ke spáse, kterou nenaruší ani neposlušnost nebo nevěrnost. Svým slovem se obrací ke svému národu, osvobozuje ho a provádí ho proměnlivými dějinami. Starý zákon nám dokládá, jak účinně Bůh mluví ke svému národu: „Pro nás není to slovo prázdné, ono je váš život. Pro toto slovo budete dlouho žít v zemi, do níž přejdete přes Jordán, abyste ji obsadili.“ (5. Mojžíšova 32,47)

Bůh se nevzdává, ani tehdy ne, když se lidé uzavírají jeho hledání a odmítají přijmout jeho slovo za určující skutečnost svého života. Vydává se na novou cestu, aby lidem přinesl svoji lásku docela blízko. Příběh Boží komunikace s námi lidmi dochází naplnění v příběhu Ježíše Krista z Nazaretu. V prologu Janova evangelia (1,14) je to popsáno takto:

A Slovo se stalo tělem
a přebývalo mezi námi.
Spatřili jsme jeho slávu,
160 slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn,
plný milosti a pravdy.

Slovo, tedy Boží podstata obrácená k nám – jinými slovy Boží Syn, Ježíš Kristus – se stává člověkem a bere na sebe veškerou pomíjivost a omezenost stvoření, aby se nám lidem
165 ve svém příklonu a své lásce stal zakusitelným a srozumitelným. Boží „Slovo“ znamená Boží působení k naší spáse. Tomu odpovídá také svědectví Janova společenství o setkání s Ježíšem: „Viděli jsme jeho slávu.“ V člověku Ježíši z Nazareta, Slově, které se stalo tělem, se zjevilo Boží božství. Tuto „slávu“ popisuje dvojice přívlastků, která již ve Starém zákoně vyznačovala Boží podstatu a jednání: „milost a pravda,“ to znamená Boží životadárná náklonnost a nezlomná věrnost. V Ježíši Kristu z Nazaretu se lidé setkávají s Boží skutečností
170 a přítomností, totiž s jeho slitováním a věrností. Bohu na nás a na bezpodmínečném *ano* vůči nám skutečně záleží, a proto do jeho vztahu k nám patří i *ne* všemu, co nás od něho odděluje. Je s tím spojeno i jeho volání k nám, abychom se mu s vírou svěřili.

Podle Židům 1,1n „Bůh mluvil mnohokrát a mnohými způsoby k našim otcům ústy proroků“ a s konečnou platností skrze svého Syna. Ježíš Kristus je tím rozhodujícím Božím Slovem. Toto Slovo poznáváme skrze svědectví apoštolů, které je pro nás zachováno a rozvíjeno v Novém zákoně. V jeho středu stojí svědectví o tom, že Bůh vzkřísil z mrtvých Ukřižovaného. Z této jistoty pak učedníci chápou význam Ježíšovy smrti na kříži. V položení života Syna vstupuje sám Bůh ve své lásce do světa hříchu a smrti a překonává
180 mocnosti, které nás lidi oddělují od něho a od života v pravdě. Slovo o kříži (1. Korintským 1,18) se stává evangeliem a jeho význam se otevírá prvním křesťanům ve světle svatých knih Izraele.

Boží promlouvání v jeho Slově není v církvi přítomné pouze jako „text“ ve formě knihy. Leuenberská konkordie říká:

185 Evangelium je základním způsobem dosvědčeno slovem apoštolským a prorockým v Písmu svatém Starého a Nového zákona. Je úkolem církve, aby toto evangelium předávala slovem kázání, zvěstováním jednotlivci a křtem a večerí Páně. (LK 13)

190 Společenství Ježíše Krista mělo ve svých dějinách k dispozici Boží Slovo v různých podobách. Vždy ho slyšíme nově jako mluvené Slovo zvěstování, které vykládá svědectví apoštolů aktuálně pro současnost, Boží Slovo je viditelné ve svátostech, skrze které se s Ježíšem setkáváme v promlouvajících znameních a ve společenství, které vytvářejí, ožívá v odpovědi věřících, v jejich modlitbách, v jejich chvále a jejich vyznání. Tímto způsobem je Boží slovo
195 přítomné v bohoslužbě sboru.

3. Písmo svaté jako svědectví Božího promlouvání

O Božím promlouvání a jednání v dějinách jeho národa Izraele a o příběhu Ježíše z Nazaretu víme skrze svědectví biblických knih. Důvod, proč pro nás tyto knihy znamenají víc než
200 historické dokumenty o náboženských přesvědčeních v Izraeli, v raném židovství, popř. v malých skupinách lidí, kteří se v prvním století našeho letopočtu odvolávali na židovské-

ho proroka jménem Ježíš z Nazaretu popraveného na kříži, spočívá v tom, že, stejně jako křesťané před námi, v jejich slovech stále slyšíme působivý a živoucí Boží hlas.

Základem našeho svědectví jsou knihy, které tvoří biblický kánon. I když nemohou být
205 jednoduše ztotožňovány s Božím Slovem, pouze skrze ně máme přístup k původním Božím promluvám v dějinách národa Izraele, k příběhu Ježíše a k misii apoštolů.

Poselství Písma svatého jakožto dosvědčení evangelia postačuje ke spáse; není třeba žádného doplnění nebo rozšíření. Zároveň není možné evangelium vyjmout z celkového poselství Písma, ať již odvoláním na slova historického Ježíše, nebo na „ústřední“ biblická
210 místa. Působením Ducha Svatého se nám evangelium při naslouchání celému svědectví Písma otevírá neustále nově.

Pro toto naslouchání a na něm založený výklad jsou podstatné tři aspekty:¹

- 215 1. Biblické knihy jsou písemným, lidmi dosvědčeným a zformulovaným odrazem Božího promlouvání v dějinách lidu Izraele, v příběhu Ježíše, v misii apoštolů a v reakci lidí ve chvále, nářku, vyprávění, svědectví a reflexi. Tyto knihy jsou svaté, protože jsou základním a dostatečným svědectvím o Boží vůli ke spáse a obsahují vše, „co náleží jak k spasitelné víře, tak k řádné správě Bohu libého života“ (Confessio Helvetica Posterior, 1).
- 220 2. Zvěst Písma Svatého stále znovu ožívá skrze Božího Ducha tam, kde je toto Slovo veřejně vyhlášováno a kde lidé Písmo čtou, rozvažují o něm, navzájem si ho vykládají a získávají z něho povzbuzení a napomenutí. Boží Duch působí víru v naslouchání a víra slyší Boží oslovení v lidských slovech Písma. Ti, kdo slyší, mají rozhodující podíl na dění Božího Slova. Přitom jsou vždy oslovováni jednotlivci, což odpovídá reformačnímu chápání víry, ale současně platí, že tím, kdo Písmo chápe, není izolovaný jedinec, nýbrž porozumění Bibli se uskutečňuje ve společenství naslouchajících a věřících.
- 230 3. Zvěst Písma můžeme správně pochopit, pokud se ptáme po jeho středu a při výkladu z něj vycházíme. Střed je možné najít pouze v celku pestré zvěsti Písma svatého Starého a Nového zákona. A naopak, tento celek Písma se ukáže teprve z jeho středu. Reformační teologie ztotožňuje tento střed s Božím jednáním v Kristu ke spáse lidí a popisuje toto jednání s různými důrazy. Leuenberská konkordie vyzdvihuje zprostředkování spásy Ježíšem a zdůrazňuje, že „zvěst o ospravedlnění jakožto zvěst o svobodné Boží milosti je měřítkem všeho zvěstování církve“ (LK 12). Zvěst o Božím usmiřujícím jednání v Ježíši Kristu, jeho bezpodmínečném „ano“ ke slabým a hříšníkům, k chudým a obtíženým břemeny je v rozmanitých podobách oním určujícím a nosným středem Písma. Tím z tohoto svědectví nejsou vyloučeny ani zvláště zdůrazněny určité jednotlivé části Písma, ale získáváme tak hermeneutický klíč, který
240 poskytuje pro výklad rozmanitosti biblických hlasů jasnou perspektivu.

1 Také mezi církvemi SECE je otevřená otázka, nakolik a jakým způsobem jsou vyznání církve vodítkem ve výkladu Písma svatého. Tuto otázku, ve které se jedná také o význam tradice pro výklad, je třeba mít neustále na mysli v následujících odstavcích. Ze systematických důvodů se jí zabýváme až v kapitolách 6 a 7.

4. Boží Slovo jako příslib i nárok

Bůh člověka oslovuje. Dělá to různým způsobem. Již na prvních stránkách Bible je řečeno, že Bůh dává člověku prostor k životu a pověřuje ho, aby obdělával a střežil zemi (1. Mojžíšova 1,28n; 2,15). Bible ale také vypráví o tom, že Bůh jde za lidmi, kteří se něčím provinili, hledá je a ptá se: „Kde jsi?“ a „Proč jsi to udělal?“ a činí je zodpovědnými za následky jejich jednání: „Protožeš' to učinil...“ (1. Mojžíšova 3,9.13–17).

Boží Slovo se nově děje v různých situacích a zůstává věrné samo sobě, protože je to Slovo *jednoho* Boha.

Boží Slovo je *Slovo spásy*, příslib jeho stvořitelské, osvobozující a odpouštějící přítomnosti. Protože Boží Slovo chce udržovat spravedlnost a působit pokoj, je také zároveň ukazatelem cesty a přikázáním.

Boží Slovo je *ujištěním* o milosti – Bůh miluje svět natolik, že sám sebe daroval světu ve svém milovaném Synu, aby všichni, kdo v něho věří, byli zachráněni (srov. Jan 3,16).

Boží Slovo na člověka vznáší *nárok* – protože Bůh je láska a jeho láska poskytuje lidské lásce orientaci, očekává Bůh lásku lidí (srov. Jan 15,12). Tento požadavek shrnuje dvojí přikázání lásky (Marek 12,28–32).

Tak je Boží Slovo zároveň slovem *spásy* i slovem *soudu*. Odkrývá lidskou vinu, avšak a v konečném důsledku tím působí jako Boží nárok na život svého stvoření, který život zachovává a vytváří mu prospěšné hranice. Biblické výroky o soudu usvědčují lidi z odmítání lásky k Bohu a k lidem a stejně tak z přijetí nebo odmítnutí omilostňujícího a ospravedlňujícího Božího Slova. Evangelium nám říká, že již v Kristu jsme souzeni a povoláni k životu.

Reformační teologie mluví s ohledem na různé podoby Božího promlouvání o nutnosti rozlišovat mezi zákonem a evangeliem. Luterská, reformovaná a metodistická teologie se rozcházejí v tom, jak chápou vztah mezi těmito dvěma funkcemi Božího slova, zejména co se týká významu a hodnoty připisované zákonu. Přesto dochází ke sbližování, které je ve studii SECE věnované zákonu a evangeliu formulováno takto:

Zákon a evangelium patří k sobě jako Boží Slovo, jestliže zákon neodpírá Bohu nárok na celého člověka, pro kterého Bůh ve společenství se sebou zamýšlí spásu. Současně je třeba rozlišovat mezi zákonem a evangeliem, protože člověk nemůže žádným způsobem dosáhnout spásy skrze plnění nařízení zákona, ale pouze skrze víru v evangelium z Boží milosti v Ježíši Kristu.²

Jako ujištění a nárok se Boží slovo obrací k člověku jako ke svému protějšku. Jeho slovo volá po slovu odpovědi. Jako slovo usmíření nám Boží Slovo dává zaslíbení, že Bůh usmířil svět v Ježíši Kristu. Protože však usmíření vyžaduje vztah, současně toto slovo žádá: „Dejte se smířit s Bohem!“ (2. Korintským 5,20) Odpovědí víry je pak jednoduše nechat platit to, co pro nás Bůh už udělal. Tato víra se pak stane činem tím, že sami žijeme to, co pro nás udělal Ježíš.

Víra není lidskou zásluhou. Pavel říká: „Víra je tedy ze zvěstování a zvěstování z pověření Kristova.“ (Římanům 10,17) Základem naší víry je, že v našem zvěstování přichází ke slovu Kristus. Není to moje víra, která dělá ze slova evangelium, ale evangelium vytváří moji víru a moje víra mi umožňuje rozpoznat evangelium jako evangelium. Toto naslou-

2 Zákon a evangelium. Studie také s ohledem na rozhodovací proces v etických otázkách. Ed. M. Bünker a M. Friedrich, Leuenberger Texte 11, Frankfurt am Main 2007, s. 57

285 chání se týká existence každého jednotlivého člověka, ale stále se děje také ve společenství církve a vztahuje se k němu.

5. Výklad Písma Svatého

290 V Písmu dosvědčené Boží Slovo, které zaznívalo v dějinách jako živé a přinášející spásu, vstupuje i do naší současnosti. Že se toto děje a že slova, která byla určena pro lidi před mnoha staletími, v jiné kultuře a pro jejich tehdejší situaci, oslovují lidi také dnes a působí v jejich životech změnu, usmíření a pověření, je dílem Božího Ducha. Působení Ducha při výkladu Písma zahrnuje také výzvu texty zkoumat, vystihnout jejich poselství a otevřít se setkání s Bohem.

Pro výklad Písma jsou rozhodující tři hermeneutická pravidla:

295

1. Respektování historičnosti biblického svědectví: Bible je kniha s vlastní historií a její texty jsou touto historií utvářeny. Odráží se v nich, že Boží zjevení se dělo v dějinách a promlouvalo do konkrétní situace. Proto je pro správné porozumění nezbytné brát v úvahu jazykovou a literární historickou podmíněnost textů.
- 300 2. Snaha porozumět původnímu záměru: I když nás některé biblické texty dnes oslovují a jiné nám připadají cizí, je otázkou pokory a opatrnosti seznámit se při výkladu textů pečlivě s jejich původním poselstvím. To nevylučuje, že slova, příběhy a obrazy v Bibli v sobě nesou významový potenciál, který přesahuje původní záměr z doby jejich vzniku, který můžeme poznat. Tak se mohou nově dostat ke slovu těžko uchopitelné texty a v dobře známých textech můžeme objevit nové významy.
- 305 3. Ochota vystavit náš současný život ujištění i nároku biblického poselství: Boží promlouvání v Písmu může být osvobozující, ulehčující, povzbuzující, ale také napomínající a kritické, může vyzývat ke změně a vyžadovat poslušnost. To vše za předpokladu, že se tomuto hlasu osobně otevřeme a zároveň se při společném naslouchání ptáme, co nám Bůh dnes říká.
- 310

Ti, kdo naslouchají a čtou, vnášejí do naslouchání a čtení textů své vlastní zkušenosti a jazykové vzorce, které významně spoluurčují porozumění, a tak si texty přivlastňují. K tomu přispívá setkávání s biblickými texty na bohoslužbách, v liturgických čteních nebo v textech písní.

315

Proto je možné přistupovat k výkladu Písma svatého různými způsoby, které se mohou vzájemně doplňovat.

Historicko-kritický výklad si klade za cíl dostat historickému charakteru Písma a vyhýbá se jednostranně aktualizujícímu přístupu tím, že se ptá po původních výpovědích textu. Správně pochopená historicko-kritická interpretace předpokládá, že nevykládáme pouze významné texty týkající se dějin náboženství, ale svědectví o Božím promlouvání v dějinách. Protože se v biblických textech jedná o literární svědectví, využívají se k jejich zkoumání kromě metod věd historických také metody literárních a jazykových věd. K rozpoznání ujištění a nároku biblických textů pomáhají také přístupy, které umožňují reflektovaný a k otázkám dnešní doby vztahený rozbor biblických textů a jejich přivlastnění, např. hlubinná psychologie, feministické a sociálně-historické přístupy. Tyto přístupy berou

325

v úvahu a do rozhovoru s biblickými texty uvádějí specifické aspekty lidské zkušenosti. Také interaktivní přístupy jako např. bibliodrama napomáhají možné identifikaci s biblickými postavami a s jejich zkušenostmi s Bohem.

330 Přístupy zaměřené na zkušenost mohou ochránit historicky orientované přístupy před tím, aby zůstávaly převážně v rovině analýzy a prostředkování informací, zatímco historicky orientované přístupy přinášejí kritický potenciál, který působí proti svévolné subjektivitě výkladu.

335 Je třeba se přidržet zásady, že neexistuje jeden (jediný správný) význam textu, který je třeba určit, nýbrž že texty obsahují rozmanité biblické aspekty, které zaznívají různě v závislosti na kontextu a posluchači, popř. čtenáři. To se odráží také v překladech Bible v jejich rozdílných pojetích.

340 Množství metodických důrazů je legitimní, pokud je mezi nimi možný dialog. Tento dialog se odehrává jak ve vědecké teologii, tak při přípravě kázání a při práci s Biblií v církvi a sborech – všude tam, kde se ve společenství ptáme po správném porozumění Písmu.

345 Z reformačního pohledu platí: Biblické výpovědi se stávají osvobozujícím ujištěním tehdy, když v nich k nám mluví Kristus sám jako *Christus pro nobis* (Kristus pro nás). Tomu slouží výklad, který v textech hledá to, „co prosazuje Krista“ (srov. Martin Luther: „was Christum treibet“). To však neznamená, že při výkladu Starého zákona je záměrem hledat ve všem výpovědi o Kristu. Míněn je tu výklad, který ve světle Božího jednání v Ježíši Kristu rozpoznává tohoto Boha také ve svědectví o Boží cestě s Izraelem. To odpovídá křesťanské víře v trojjediného Boha. Zároveň je třeba respektovat, že židovství čte Hebrejskou bibli jinými očima než my, křesťané. Tyto knihy však byly Ježíšovou Biblií a učedníci je nově pochopili na základě Ježíšova života a smrti.³

350 Kritérium „co prosazuje Krista“ uplatnila reformace na celou Bibli: „Cokoliv neprosazuje Krista, není už apoštolské, i kdyby to učil sv. Petr nebo sv. Pavel. A cokoliv káže Krista by bylo apoštolské, i kdyby to dělali Jidáš, Annáš, Pilát a Herodes.“⁴ Martin Luther je zde stoupcem vymezení autority Bible podle obsahu a staví se proti její formalizaci a odvolává se přitom na Galatským 1,8n.⁵ Evangelický výklad Písma využívá exegetickou otázku „co prosazuje Krista“ nejen kriticky k obraně proti fundamentalistickým a zákonickým výkladům, ale vidí v ní také hlavní pomoc při výkladu, která vede i ke skrytým pramenům vody života v biblických textech.

Tyto úvahy lze uzavřít třemi tvrzeními o teologické hermeneutice:

360 1. Je základním přesvědčením křesťanů, že biblické texty ve svém původním významu v sobě nesou poselství, kterému můžeme a máme rozumět. Pro uchopení tohoto významu je důležitá otázka záměru autorů, není ale posledním a jediným kritériem. Význam textu se nevyčerpává v jeho původním smyslu. Biblické texty, jejichž vzniku

3 Srov. Církev a Izrael. Příspěvek Reformačních církví v Evropě ke vztahu mezi křesťany a Židy, ed. Helmut Schwier, Leuenberger Texte 6, Frankfurt nad Mohanem. 2001

4 Předmluva k listům Jakuba a Judy (1522)

5 Kázání na Lukáš 2,41–52, první neděli po slavnosti zjevení Páně, 1523: „Proč Bůh tohle dopouští? Proč to dělá, když nechce, abychom se spoléhali na člověka a utěšovali se učením člověka, ať by byl jakkoli svatý, ale abychom všechnu svou důvěru vložili do jeho slova proto, aby i kdyby přišel sám apoštol nebo sám anděl z nebe, jak říká Pavel (Ga 1,8–9), a učil jiné evangelium, měl člověk svobodu říci: To není Boží Slovo, proto to nechci slyšet.“ (podle WA 12,418,3–10)

365 často předcházely komplikované události a které mají kanonické souvislosti, tím získávají vůči autorovi i čtenáři určitou autonomii, která z nich při výkladu činí živoucí protějšek a vede k tomu, že v určitých situacích a skrze nově zaměřené otázky se v těchto textech otevírají nové aspekty významu. Dějiny působení (Wirkungsgeschichte) textů odhalují alespoň něco z té rozmanitosti, ukazují však také, kde 370 určitý zájem vykladačů vedl k výkladu, který se svým obsahem značně vzdálil od původního poselství textů. Synchronní a diachronní metody výkladu Písma zde mohou společně působit v kritickém hermeneutickém kruhu. Protože se křesťanská víra a vyhlášení církve v dějinách odvolávají na Boží zjevení, o kterém podávají biblické texty svědectví, má otázka původního záměru výpovědi textů nadále rozhodující váhu.

375 2. Úkol porozumět biblickému poselství a zprostředkovat nám ho představuje dvojí potíže: zaprvé se jedná o starověké texty staré téměř 2000 let nebo ještě starší. To vyžaduje velké dávky znalostí a schopnosti vcítění, aby bylo možné se co nejvíce se přiblížit původnímu sdělení, a syntetizující kreativity, která vystihne sdělení pro dnešního člověka. V tom spočívá druhá potíže – právě na ty, kteří intelektuálně porozumějí, co chtějí biblické texty sdělit, může biblické poselství působit jako bláznovství nebo 380 skandální urážka (1. Korintským 1,18n). To, že k nám tyto texty i přes oba zmíněné problémy promlouvají a nacházejí víru, je dílem Ducha Svatého. Již ve 2. Timoteovi 3,16 se mluví o tajemství inspirace Písma. Výrok, že „veškeré Písmo je vdechnuto Božím Duchem,“ nepopisuje vlastnost zachytitelnou v písmenech, ale mluví o úžasné možnosti toho, že skrze slova Písma jsou lidé vyučováni, vedeni ve svém životě s Bohem. John Wesley ve svých Poznámkách k Novému zákonu k tomuto místu vhodně 385 poznamenal, že Boží Duch neinspiroval jen ty, kteří biblické knihy sepisovali, ale dále neustále inspiruje ty, kteří Bibli čtou s upřímnou modlitbou.⁶ Podle Jana Kalvína dokládá mnoho jasných znamenání, že Bůh mluví v Písmu a skrze Písmo, poslední ujištění nám však dává až vnitřní svědectví Ducha Svatého.⁷ Je to právě díky Duchu svatému, pokud je zvěst církve nejen v souladu s Písmem, ale také promlouvá do aktuální situace.

390 3. V současné společnosti se církev ocitá v konfrontaci s celou řadou etických problémů, k jejichž řešení se Písmo přímo nevyjadřuje. A naopak – o některých biblických výrociích, ve kterých nacházíme dnešní životní otázky, je třeba uvažovat diferencovaně, protože pouhé přenesení na současné životní situace by mohlo odporovat evangelium.⁸ Musíme se ptát po jejich základním záměru ve světle středu Písma, a teprve pak je lze přenést do současnosti. Je tedy třeba reflektovaného, rozumem srdce a životními zkušenostmi vedeného uplatňování biblických výpovědí na staré a nové otázky a situace. Teprve tak můžeme dojít ke konkrétním a závazným 400 výsledkům.

6 Poznámky k NZ k 2. Timoteovi 3,16

7 Srov. *Institutio* I,7,4+5 (*testimonium Spiritus Sancti internum*). Viz také Lutherovo chápání: „Písmu bychom měli rozumět pouze skrze Ducha, kterým bylo i napsáno a kterého nemůžeme najít nikde více přítomného a živého než v jeho svatém Písmu“ (*Assertio omnium articulorum*, WA 7, 96)

8 To se týká různých témat jako např. výroky Starého zákona o válce nebo trestu smrti nebo bezmyšlenkovitě převzetí pokynu z Gn 1,28 podmanit si zemi nebo novozákonního zákazu rozvodu (srov. Mt 5,3n; 19,3–12; 1K 7,12–16).

6. Písmo, církve a tradice

Pro život v reformačních církvích platí: Bible se vždy vykládá také v kontextu církve. Když se lidé shromažďují k bohoslužbě, aby vyslechli kázání, když se v posluchárně vyučuje exegeze, když o porozumění Písmu usiluje malá domácí nebo biblická skupinka, ale také, když jednotliví lidé studují svoji Bibli, vždycky se to děje v široké souvislosti s tím, jak Bibli po staletí četlo a studovalo společenství křesťanské církve a jak biblickou zvěst vykládalo a předávalo dále. Církev se přitom jako interpretující společenství neuzavírá sama do sebe, ale vždycky se vztahuje také k Izraeli, kde se zformovala jiná tradice výkladu Písma. Tradice je uchovávaným pokladem církevního výkladu prostupujícím dějinami. Přesto sama Bible vyzývá čtenáře, aby k tradičním a převládajícím výkladům přistupovali kriticky, jak to činila reformace.

Z ekumenické diskuze v posledních padesáti letech vyplývá, že evangelické církve by neměly princip *sola scriptura* prostě uplatňovat proti významu tradice a její přítomnosti v životě a učení jejich církví by neměly popírat. Život společenství je bez živé a kodifikované tradice nemyslitelný. Proto se reformační církve vztahovaly k vyznáním víry prvotní církve a tím se také hlásily k tradici prvních čtyř koncilů. Rozhodující je, jakou roli tradice hraje. Pro evangelické chápání je podstatné, aby tradice byla stále znovu na základě původní zvěsti Písma kriticky hodnocena a nově přivlastňována.

V novější teologické a ekumenické diskusi se ovšem často poukazuje na to, že také vznik kánonu je součástí vytváření tradice v prvotní církvi. Kánon ovšem církve nestanovila autoritativně, nýbrž vznikal postupně. Během tohoto procesu se ty knihy, které se osvědčily v životě církve a které byly aktivně využívány ve sborech, staly „měřítkem“ církevní zvěsti, tedy kánodem. Rozhodnutí biskupů a synodní usnesení jen s konečnou platností konstatovala, co již existovalo předtím. Tak lze říci, že biblický kánon byl ustanoven Bohem a v církvi se prosadil působením Ducha svatého.

S vytvořením kánonu se v rané církvi začalo rozlišovat mezi církev zakládajícím svědectvím apoštolů a navazující tradicí. Pouze pokud církve zachová toto rozlišení, může pro ni Písmo zůstat nezbytným kritickým protějškem.

Totéž platí také pro zvláštní autoritu starocírkevních vyznání víry. Dostalo se jim uznání celou církví jako výkladům biblického svědectví o Bohu a Kristu. Při jejich vzniku měly rozhodující význam biblické argumenty, přestože využívají také nebiblické jazykové prostředky. V Leuenberské konkordii 12 je proto zdůrazněno, že církve SECE stojí svým pochopením evangelia „na půdě starocírkevních vyznání“.

Pokud je zachováno rozlišení mezi tradicí a původním biblickým svědectvím, je tradice výkladu v církvi důležitou pomocí v orientaci i pro evangelickou teologii.⁹ Zde je znovu zřejmé, jak je pro výklad důležité odlišovat „základní svědectví“ od „dobově podmíněných forem myšlení“ (LK 5). Co bylo řečeno dříve, musí být nově formulováno v dané situaci i daném čase, aby byla zachována věrnost původnímu.

9 V Evangelické církvi metodistické se v této souvislosti na podnět Johna Wesleye mluví o hermeneutickém čtyřúhelníku (quadrilateral): Písmo se vykládá (1) samotným Písmem, (2) tradicí, zvláště teologií prvních století, (3) zkušeností, a to nejen jednotlivce, ale také společenství a (4) rozumem jako nástrojem kritického rozlišování (srov. *Verfassung, Lehre und Ordnung der Evangelischen-methodistischen Kirche*, Ausgabe 2005, 4: *Unser theologischer Auftrag*, s. 65–72).

440 Z reformačního pohledu je církev interpretačním společenstvím, protože Boží Slovo je
v církvi živé a působí tam. Naslouchání Slovu vede církev k soustavnému vyznávání
v určitých historických situacích. Od reformace do současnosti proto společné naslouchání
Písmu svatému vedlo ke stále novým vyznáním, které se staly důležitou součástí reformační
tradice. Příkladem je Barmenské teologické prohlášení z roku 1934.

445

7. Autorita církevních vyznání

Vyznání křesťanů je aktuálním a existenciálním výkladem. Říkají v něm před Bohem a ve-
řejně, jak se Boží promlouvání týká jejich vlastního života. Církev je vždy vyznávající, tzn.
naslouchající a odpovídající církev. Vyznání církve je explicitní amen k Božimu ano
450 k člověku.

Toto vyznání má různé navzájem související dimenze.¹⁰ V bohoslužbě (*leiturgia*) se
křesťané přiznávají k trojjedinému Bohu a před lidmi tím svědčí o Bohu. Ve vyznání hříchů
se lidé přiznávají ke hříšnosti svého života, zároveň dávají najevo, od koho očekávají od-
puštění a pomoc.

455 Ve svědectví navenek (*martyria*) křesťané sdělují, v co vkládají důvěru a naději pro svůj
život, a v krajním případě to dosvědčují svou ochotou položit za to svůj život.

V nasazení se pro druhé, kteří jsou v nouzi nebo je ohrožena jejich důstojnost nebo
život, se křesťané přiznávají k tomu, že Boží láska je určena pro všechny (*diakonia*).

460 Pro život ve společenství (*koinonia*) mají vyznání víry význam pro utváření identity. To
platí již od doby prvotní církve, kdy vyznání křtěného neplnilo jen funkci osobního vyznání
víry křtěného, ale také posílení sounáležitosti se společenstvím.

Písemně zaznamenaná církevní vyznání vznikala v dějinách církve stále znovu z nutnosti
jednoznačně formulovat zvěst evangelia v aktuální situaci. Nejde zde přitom o doslovné ci-
tace Písma. Jejich význam spočívá spíše v nové formulaci zvěsti evangelia, která by reagova-
465 la na aktuální výzvy. Starocírkevní vyznání si zachovala svou platnost dodnes, nejen pro-
tože byla přijata ekumenickými koncily, ale také protože nově vyjádřila biblické výpovědi
o Boží přítomnosti v Kristu a Duchu svatém. Jsou známkou continuity s prvotní církví,
apoštolskosti a katolicity církve.

470 V době reformace byl velký důraz kladen na vyznání vycházející z naslouchání evange-
liu, které se stavělo proti falešným učeníům, a na zodpovědnost víry v souladu s evangeliem
vůči světu. Právě nutnost zvěstovat biblickou zvěst o Kristu aktuálně a vymezit se vůči jaké-
mukoli jejímu ohrožení vedly ke vzniku množství nových vyznání, která se liší i regionálně.
V luterských církvích přispívají k budování společenství Augsburské vyznání, Šmalkaldské
články, Lutherův katechismus a Formule svornosti. V reformovaných církvích není
475 jednotný soubor vyznání; Heidelberský katechismus, Druhá helvétská konfese a Westmin-
sterské vyznání získaly význam přesahující hranice regionu, další vyznání mají regionální
nebo národní význam, např. Ženevský katechismus a Confession de Foi de La Rochelle
(Gallicana).

10 Podrobněji k funkci těchto čtyř dimenzí v budování církve viz Die Kirche Jesu Christi. Der reformato-
rische Beitrag zum ökumenischen Dialog über die kirchliche Einheit, ed. Wilhelm Hüffmeier,
Leuenberger Texte 1, Frankfurt nad Mohanem 2001, 39–43 (kap. I.3.3).

480 Vyznání zdůrazňují, že své výpovědi považují za odvozené z Bible, za „svědectví a projev víry a toho, jak bylo Písmo svaté ve sporných částech chápáno a vykládáno církví a lidmi žijícími v té které době a jak tomu odporující učení bylo odmítáno a zavrhováno.“¹¹ Vyznání tím získávají také funkci návodu ke správnému porozumění Bibli, který vyzdvihuje podstatné a zastává určitou interpretaci jako správnou. Vyznání je chápáno jako pomoc při interpretaci Písma a Písmo jako základ pro interpretaci vyznání. Písmo je základ a má proto 485 prioritu – je to *norma normans*, zatímco vyznání jsou od něho odvozena (*norma normata*).

Zvláště reformovaná vyznání zdůrazňují, že mohou být změněna, pokud společný základ Písma dovede k jinému poznání. Heinrich Bullinger říká ve Druhém helvetském vyznání, že je ochoten „s vděčností ustoupit těm, kteří nás z Božího Slova lépe poučí, a následovat je.“¹² Ovšem i Formule svornosti vyznání jakožto „svědectví a objasnění víry“ jednoznačně podřizuje Písmu svatému, které je „jediným soudcem, pravidlem a měřítkem.“¹³ 490 Také z pohledu luterského učení je tak kritérium shody s vyznáními podřizeno kritériu shody s Písmem.

Vyznání má tedy dvojí funkci: formuluje pro ostatní zvěst evangelia a její důsledky v konkrétních situacích. Směrem dovnitř mu náleží relativní autorita, která je neustále přezkoumávána na základě Písma. K vyznání se vztahuje duchovní vedení církve (*episkopé*). 495 Proto v reformačních církvích už nebyla a není základem pro ordinaci farářů poslušnost vůči biskupovi, nýbrž závazek na základě vyznání. Takto vznikly nové církevní identity, které se odvolávají na vyznavačské spisy.

I pro vyznání platí, že je třeba je vykládat na základě jejich „středu“ a hlavního cíle, kterým je služba evangeliu. Stejně jako se Písmo stává evangeliem, protože a pokud „prosazuje Krista“, tak také vyznání má autoritu, protože a pokud přispívá ke zjednání sluchu evangeliu a tím i *Christus pro nobis*. 500

V době reformace vznikly oddělené církevní útvary, které se odvolávaly na mnoho různých formulací vyznání. Luterské a reformované vyznání na sebe pohlížela jako na vzájemně se vylučující. Mezi luterány a reformovanými docházelo ke vzájemným odsudkům jednotlivých článků učení. V Leuenberské konkordii (LK 17–29) bylo po podrobném teologickém rozboru zjištěno, že tyto odsudky již nepostihují současné učení druhé strany. Společné dotazování po svědectví Písma umožnilo chápat výpovědi reformačních vyznání takovým způsobem, že je možné je vyznávat společně. 505

Leuenberská konkordie umožňuje společenství církví různých konfesijních pozic. Vychází přitom z přesvědčení, že společné vyznání nevyžaduje nutně stejné formulace. Jediné evangelium je možné vyjádřit různými jazykovými prostředky. Leuenberská konkordie k tomu říká: 510

515 Společenství mezi církvemi ve smyslu této Konkordie znamená, že církve rozdílných konfesijních pozic si na základě dosažené shody v pochopení evangelia navzájem udělují společenství ve Slovu a svátostech a usilují o co největší pospolitost ve svědectví a službě světu. (LK 29)

V jednotlivých církvích SECE je vyznáním připisován různý význam. Pro všechny je však společné, že jde o církve vyznávající výše uvedeným způsobem. Svým souhlasem 520

11 Formule svornosti, Epitomé, Von dem summarischen Begriff ... (BSLK 769, 30–35).

12 Heinrich Bullinger, Das Zweite Helvetische Bekenntnis, Curych 1966, s. 12.

13 Formule svornosti, Epitomé, Von dem summarischen Begriff ... (BSLK 769, 23)

s Leuenberskou konkordií se zavazují „vyřizovat svěřené svědectví a službu“ (LK 35). Kromě ekumenického závazku všech církví „ve společném vyznání apoštolské víry“ (Canberrské prohlášení 1991, 2.1) uskutečňovat společenství jsou církve navíc zvláštním způsobem povolávány ke společnému vyznání.

525 Proto nestačí spokojit se s charakteristikou SECE jako „společenství církví různých konfesí“, ale jde o to posílit „společenství ve vyznání“ v jeho rozdílných dimenzích.

Leuenberská konkordie sice není chápána jako nová konfese (LK 37), jejím záměrem však je závazek signatářských církví, že se i přes rozdílné konfesijní pozice vydají na společnou cestu vyznání. Konkordie tedy poskytuje církvím SECE orientaci, jak vkročit na
530 cestu společného aktuálního vyznání.

8. Závazek a závaznost

(1) Pro církve, které jsou součástí SECE, je Písmo Svaté základní a určující ve všech otázkách zvěstování a učení. Podmínkou odvolání na Slovo Písma je neustále nově naslouchat
535 biblické zvěsti a pokynům. Nezbytné převedení této zvěsti a jejích etických důsledků pro současnost je možné, pokud se zaměříme na střed celé biblické zvěsti, evangelium Ježíše Krista.

(2) Církve, které jsou součástí SECE, se v různé míře cítí být vázány reformačními konfesními spisy, zvláštními články víry, a věroučnými dokumenty nebo také Barmenským
540 teologickým prohlášením. Součástí společenství církví vyhlášeného Leuenberskou konkordií je respektovat konfesní závazky, aniž by se jejich sjednocení stalo podmínkou společenství. To je možné, protože na jednotlivá svědectví se díváme jako na různá svědectví o jediném evangeliu. Pak nebude moci být řeč o libovolnosti v otázkách víry a vyznání. Existuje společný základ porozumění evangeliu, jak jej shrnuje Leuenberská konkordie, která dokládá,
545 že různé konfesní spisy a věroučné dokumenty odkazují na společný základ v Písmu, a tím vyjadřují jedinou víru. Jejich funkce již nespočívá ve tvorbě identity tím, že se vyhraní vůči ostatním, ale v umožnění společného svědectví a společné služby ve smířené různosti.

(3) Také církve, které jsou součástí SECE, znají učitelský úřad. Je vykonáván osobou, kolegiem nebo synodem. Závazné učení se uskutečňuje v synodních rozhodnutích o teologických a etických otázkách a ve výkladech Písma těmi, kteří jsou k tomu pověřeni církví.
550 Podle evangelického přesvědčení nemohou tato vyjádření učitelského úřadu vázat svědomí formální autoritou; mohou si nárokovat autoritu jako výsledky otevřeného a mnohohlasého procesu vytváření konsensu v orientaci na Písmo Svaté a vyznání. I když se rozhodování uskutečňuje na základě většinového principu, věnují evangelické církve pozornost i menšinám (srov. LK 45). Spoléháme se na to, že během vytváření názoru, formulování rozhodnutí, přijímání a kritické diskuze působí Duch svatý. Tímto způsobem se vykonává závazné učení církve Ježíše Krista. Nové uvědomění si této závaznosti v duchu evangelia patří
555 k výzvám pro evangelické křesťanství naší doby.

(4) Církve, které jsou součástí SECE, si zachovávají svoji samostatnost. Zavazují se však
560 k dalšímu rozvíjení společného vyznání. Z přihlášení ke Společenství církví také například vyplývá závazek konzultovat s ostatními členskými církvemi předtím, než dojde v místních nebo regionálních synodech k přijetí rozhodnutí s dalekosáhlým dopadem. Žádná z církví se nesmí stranit ostatních; všechny církve mají závazek brát v úvahu ekumenické důsledky

svých rozhodnutí. Stojí před výzvou sloučit partikularitu a katolicitu a ve svém myšlení překračovat dosavadní hranice. Je třeba znovu zvážit, zda SECE potřebuje synodní strukturu ještě nad věroučné rozhovory a konzultace.

Účastníci věroučného rozhovoru 2007/2008

Prof. André Birmelé, Communion Luthéro-Reformée de France (Vorsitzender) 5
570 Prof. Martin Friedrich, GEKE (Geschäftsführer) 6
Pfr. Dr. Rudolf Gebhard, Schweizerischer Evangelischer Kirchenbund 7
Prof. Jutta Hausmann, Magyarországi Evangélikus Egyház 8
Bischof em. Dr. Walter Klaiber, Evangelisch-methodistische Kirche in Deutschland

575 Konzultace září 2008

Dr. Tilmann Beyrich, Pommersche Evangelische Kirche
Rev. Jörg Bickelhaupt, Evangelische Kirche in Hessen und Nassau
Prof. André Birmelé, Communion Luthéro-Reformée de France
Dr. John Bradbury, United Reformed Church in the United Kingdom
580 Dr. Gijsbert van den Brink, Protestantse Kerk in Nederland
Rev. Andrea Brunner-Wyss, Evangelisch-methodistische Kirche, Zentralkonferenz Mittel- und Südeuropa
Mgr. Jan Ciešlar, Slezská církev evangelická a.v.
Prof. Theo Dieter, LWB
585 Rev. Beate Fagerli, Den norske kirke
Prof. Fulvio Ferrario, Chiesa Evangelica Valdese
Prof. Martin Friedrich, GEKE
Dr. Rudolf Gebhard, Schweizerischer Evangelischer Kirchenbund
Dr. Zsolt Görözdí, Reformovaná Křest. Církev na Slovensku
590 Prof. Jutta Hausmann, Magyarországi Evangélikus Egyház
Prof. Dr. Ulrich Heckel, Evangelische Landeskirche in Württemberg
Rev. Peter Jörgensen, Bund Evangelisch-Freikirchlicher Gemeinden in Deutschland
Dr. Idar Kjølsvik, Den norske kirke
Bischof em. Dr. Walter Klaiber, Evangelisch-methodistische Kirche in Deutschland
595 Dr. Jochen Kramm, GEKE
Bischof Milan Krivda, Evangelická církev a.v. na Slovensku
Dr. Gerold Lehner, Evangelische Kirche A.B. in Österreich
Dr. Guy Liagre, Eglise protestante unie de Belgique
Drs. Lense Lijzen, Remonstrantse Broederschap
600 Prof. Andreas Lindemann, Evangelische Kirche von Westfalen
Prof. Johannes von Lüpke, Evangelische Kirche im Rheinland
Dr. Daniel Mourkojannis, Nordelbische Evangelisch-lutherische Kirche
Prof. Kirsten Busch Nielsen, Evangelisk-lutherske Folkekirke i Danmark
Rev. Balázs Ódor, Magyarországi Református Egyház
605 Dr. Gábor Viktor Orosz, Magyarországi Evangélikus Egyház
Dr. Volker Ortmann, Evangelische Kirche von Kurhessen-Waldeck
Dr. Burkhard Peter, Evangelisch-Lutherische Landeskirche Schaumburg-Lippe

Dr. André Ritter, Evangelische Kirche im Fürstentum Liechtenstein
Dr. Jan Roskovec, Českobratrská církev Evangelická
610 Dr. Pekka Särkiö, Suomen Evankelis-Luterilainen Kirkko
Fr Thomas Seville CR, Church of England
Rev. Christophe Singer, Eglise Réformée de France
Rev. Dirk Stelter, Evangelisch-lutherische Landeskirche Hannovers
Prof. Randar Tasmuth, Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
615 Prof. Michael Weinrich, EKD
Dr. William Weinrich, Latvijas Evangeliski Luteriska Baznica
Dr. Matthias Wüthrich, Schweizerischer Evangelischer Kirchenbund
Dr. Daniel Zikeli, Evangelische Kirche A.B. in Rumänien

620 **Závěrečná redakce 2009**

Prof. André Birmelé, Communion Luthéro-Reformée de France (předseda)
Dr. John Bradbury, United Reformed Church in the United Kingdom
Prof. Theo Dieter, LWB
Prof. Martin Friedrich, GEKE (Geschäftsführer)
625 Dr. Rudolf Gebhard, Schweizerischer Evangelischer Kirchenbund
Prof. Jutta Hausmann, Magyarországi Evangélikus Egyház
Bischof em. Dr. Walter Klaiber, Evangelisch-methodistische Kirche in Deutschland
Dr. Jochen Kramm, GEKE
Prof. Andreas Lindemann, Ev. Kirche von Westfalen
630 Prof. Kirsten Busch Nielsen, Evangelisk-lutherske Folkekirke i Danmark
Dr. Jan Roskovec, Českobratrská církev Evangelická